

Željka Ivković,¹
Željko Boneta,²
Učiteljski fakultet
Sveučilišta u Rijeci,
Sandra Kanjić,³
Dječji vrtić Rijeka

Originalni naučni rad
UDK: 331.101.232:37.018.1-053.4
305:316.356.2-053.4
Primljeno: 1.11.2014.
DOI: 10.2298/SOC1404495I

„DIJETE KAO PROJEKT” VS „DAJ DITE MATERI” ORODNJENOST RODITELJSKE BRIGE O DJECI*

APSTRAKT Rad nastoji povezati dva teorijska koncepta: „dijete kao projekt” i rodnu podjelu rada oko brige za dijete. Iako su ovi koncepti usko povezani i isprepleteni te se može činiti da nije moguće govoriti o jednom bez drugog, dojam je da se u istraživanjima gdje se oni pokušavaju spojiti, moderni koncept „djeteta kao projekta” pojavljuje u teorijsko-interpretativnoj funkciji istraživanja, ali se operacionalizacija zaustavlja u određivanju onih aktivnosti koje spadaju u tradicionalniju konstrukciju djetinjstva, sada već klasično izraženu dihotomijom njege djeteta naspram igre i zabave s djetetom. U radu se nastoji proširiti takav dihotomni model onim praksama koje bi predstavljale investiranje roditelja u dijete te provjeriti jesu li i koliko takve prakse orodnjene. U tu svrhu, 2013. provedeno je anketno istraživanje s roditeljima (N=261) čija djeca pohađaju vrtiće na području grada Rijeke. S obzirom da se radi o roditeljima djece rane i predškolske dobi, treća dimenzija našeg teorijskog modela bila je usmjerena na odgojno-obrazovne aktivnosti roditelja tipičnih za tu dječju dob kao okosnici „projektnog” pristupa djetinjstvu. Konstruiran je instrument Likertova tipa od 15 čestica kojima smo obuhvatili sve tri dimenzije. Provedbom faktorske analize pod komponentnim modelom ekstrahirana su četiri faktora. Analiza je pokazala da su poslovi oko njege djeteta još uvijek dominantno majčinske aktivnosti, dok su igra i zabava s djetetom, kao i aktivnosti usmjerene na postavljanje dobrih odgojno-obrazovnih temelja u domeni oba roditelja. Čini se, barem prema našem uzorku, da je investiranje roditelja u dijete u većoj mjeri zajednička praksa oba roditelja, ali da neke tradicionalne podjele ipak opstaju.

KLJUČNE RIJEČI *rodna podjela rada, rodna podjela brige o djeci, dijete kao projekt*

1 zivkovic@ufri.hr

2 zeljko@ufri.hr

3 sandra.kanjic@inet.hr

* Ovaj rad je financiralo Sveučilište u Rijeci projektom „Kultura odgojno-obrazovne ustanove kao čimbenik sukonstrukcije znanja” voditeljice izv. prof. dr. sc. Lidije Vujičić pod brojem 13.10.2.2.01.

ABSTRACT *The paper tries to connect two theoretical concepts: „child as a project” and gender division of household work involving childcare. Although these concepts are tightly interrelated and intertwined and it might seem that it is not possible to talk about the one without the other, the impression is that in research where they are trying to be connected, the modern concept of „child as a project” appears in theoretical-interpretative function of research, but the operationalization is stopped in determining those activities which belong in more traditional construction of childhood, now already classically expressed by dichotomy of childcare in opposition to play and fun with child. This paper tends to broaden such dichotomous model by practices that would represent parental investment in child and verify if and how much these practices are gendered. For this purpose, we conducted survey in 2013. with parents (N=261) whose children attend kindergartens in the area of city of Rijeka. Since our research involved parents of children of early and preschool age, the third dimension of our theoretical model was directed into educational activities of parents typical of that child age as a backbone of „project” approach to childhood. An instrument of Likert type was constructed containing 15 items by which we covered all three dimensions. Factor analysis under the component model extracted four factors. Analysis showed that the activities of childcare are still dominantly maternal activities, while play and fun with child, as well as activities directed into setting the good educational foundation, are the domain of both parents. It seems, at least according to our sample, that the parental investment in child is more of a common practice of both parents, but that some traditional divisions still maintain.*

KEY WORDS *gender division of labour, gender division of child care, child as a project*

Uvod

Rad nastoji povezati dva teorijska koncepta: „dijete kao projekt” i rodnu podjelu rada oko brige za dijete. Iako su ovi koncepti usko povezani i isprepleteni te se može činiti da nije moguće govoriti o jednom bez drugog, dojam je da se u istraživanjima gdje se oni pokušavaju spojiti, moderni koncept „djeteta kao projekta” pojavljuje u teorijsko-interpretativnoj funkciji istraživanja, ali se operacionalizacija zaustavlja u određivanju onih aktivnosti koje spadaju u tradicionalniju konstrukciju djetinjstva, sada već klasično izraženu dihotomijom njege djeteta naspram igre i zabave s djetetom. U radu se nastoji proširiti takav dihotomni model onim praksama koje bi predstavljale investiranje roditelja u dijete te provjeriti jesu li i koliko takve prakse orodnjene.

Ciljevi rada su, stoga, verificirati trodimenzionalni konceptualni model rodne podjele brige o djeci, utvrditi orodnjenost pojedinih praksi vezanih uz brigu o djeci i utvrditi eventualne razlike u obavljanju navedenih praksi s obzirom na neke sociodemografske pokazatelje.

Teorijsko polazište

Problem rodnosti brige o djeci unutar obitelji jedna je od učestalih tema istraživanja rodnih odnosa i, bez obzira na eventualne razlike u konceptualnim polazištima tih istraživanja, načelno se u svima provlači zaključak o dihotomnoj podjeli roditeljskih praksi na poslove ili aktivnosti zabave i poslove brige i njege, pri čemu očevi daleko više sudjeluju u zabavnim aktivnostima s djetetom. Tako, primjerice, Tomić-Koludrović i Lončar (2006) polazeći od Beckove teorije o dvije modernosti razlikuju četiri tipa rodnih uloga koje sadrže i predstave o podjeli kućanskih poslova (a time poslova koji se tiču brige o djeci). Pa tako postoji tradicionalni tip supružnika koji smatra da postoji „prirodna” razlika između žene i muškarca i shodno tome i podjela uloga u obitelji unutar koje muškarci kućanske poslove prepuštaju ženi; moderni tip prilagođava se suvremenim, refleksivnim konceptualizacijama rodnih uloga smatrajući ih promjenjivima ovisno od društvene konstrukcije te su stoga muškarci angažiraniji u obavljanju kućanskih poslova i cjelokupnoj obiteljskoj sferi; pragmatičar je kombinacija dominantno tradicionalnih i nekih modernih aspekata te naposljetku neopredijeljeni koji ne pristaje uz tradicionalno shvaćanje rodnih uloga te je istodobno suzdržan prema modernim shvaćanjima (Tomić-Koludrović i Lončarić, 2006). Autorice tvrde da tranzicijskim društvima supružnici još uvijek nisu u fazi druge modernosti (Tomić-Koludrović i Lončarić, 2006), odnosno da još uvijek nema egalitarne podjele rada između supružnika (Topolčić, 2001). Ženu, ako je i zaposlena, kod kuće čeka neplaćena „druga smjena”, odnosno „treća i četvrta smjena” kako to preciznije objašnjava Galić (2002), navodeći Castelsa koji dijeli tu drugu smjenu na: vođenje domaćinstva, odgoj djece i noćnu smjenu za muža.

Govoreći o podjeli poslova u obitelji/kućanstvu važno je napomenuti da je to složen pojam koji se promatra s više aspekata: npr. s jedne strane ga možemo promatrati kao brigu o djetetu/djeci, a s druge kao kućanski servis jer nije jednako čitati djetetu priču prije spavanja ili prati i peglati dječju odjeću: ono prvo u sebi sadržava element zabave, a ono drugo element posla (Šikić-Mićanović, 2001). Podjela posla u obitelji sinergija je praktičnog posla s ljudima (fizička briga o djeci/starijima) ili stvarima (kućni poslovi), emocionalnog posla (uspostavljanje solidarnosti, pružanje moralne potpore i razvoj osjećaja za samopouzdanje), razvoja kulture, reprodukcije i odgoja djece te posla s rođacima koji zahtijeva puno planiranja, organiziranja i upravljanja (Šikić-Mićanović, 2001).

Govoreći o podjeli poslova u obitelji, treba napomenuti razmatranje koje govori o tome kako postoje pojedini zadaci unutar obitelji koje nose sa sobom „faktor visoke ili niske kontrole” (Riley i Kiger, 1999, prema Šikić-Mićanović, 2001) gdje se zadaci visoke kontrole odnose na muškarce (omogućuju im odabir dobrih poslova i fleksibilnost kada i kako ih izvesti, npr. iznošenje smeća, igra s djecom, košnja trave u dvorištu kuće itd.), a oni niske kontrole na žene (daju im malo slobode odlučivanja jer ne mogu biti samo tako odgođeni, npr. pranje suđa, priprema obroka, kupanje djeteta, mijenjanje pelena) te ih se još povezuju i s rutinom, s manje zadovoljstva pa čak i sa „zabačenim” mjestima poput kuhinje

ili kupaonice (Ross i Wright, 1998, prema Šikić-Mičanović, 2001), te naporom i dužim vremenom potrebnim da se obave.

Istraživanja u Hrvatskoj također su pokazala postojanje razlika u podjeli kućanskih poslova (i brige o djeci) među supružnicima (Tomić-Koludrović i Kunac, 1999; Topolčić, 2001; Tomić-Koludrović i Lončarić, 2006; Bijelić, 2011) Prosječno oko 50% supružnika zajednički provode ove aktivnosti što potvrđuju podaci dobiveni i u Hrvatskoj: 59% njih vode dijete u šetnju, 51% pomažu djetetu u učenju, a 41% hrane dijete (Tomić-Koludrović i Kunac, 1999, prema Topolčić, 2001). Podaci iz 2000. godine nam govore o nastavljanju ovog trenda tradicionalne podjele roditeljskih uloga: 30,50% očeva sudjeluje u hranjenju djece, a 22,20% uzima bolovanje kada je dijete bolesno, u odnosu na 61,50% očeva koji se igraju s djecom i 57,10% koji ih vode u šetnju (Tomić-Koludrović, 2000, prema Tomić-Koludrović i Lončarić, 2006). Iako su muškarci spremni jednim dijelom preuzeti na sebe brigu o djeci, segregacija na tom području postoji zato što oni odabiru onaj dio brige koji se tiče slobodnog vremena i opuštanja – igranje (64%), šetnja (53%), stavljanje djeteta navečer na spavanje (42%), bavljenje sportom (37%), a izbjegavaju onaj dio koji je stresan – njega bolesnog djeteta (31%), odlasci na radionice u vrtiću/školi (33%), prisustvovanje roditeljskim sastancima (28%), vođenje djeteta na toalet (28%), odlasci liječniku (23%) (Tomić-Koludrović i Lončarić, 2006). Bez obzira što svi navedeni podaci govore da očevi svih razina obrazovanja uglavnom provede manje vremena s djetetom/djecom od majki, razina obrazovanja ipak ima određeni utjecaj na moć odlučivanja u obitelji. I rezultati istraživanja u Hrvatskoj govore da roditelji višeg obrazovanja više zajednički diskutiraju i donose odluke. Tako majka sve više samostalno (22%) ili sve češće zajedno s ocem (32%) odlučuje o nabavi za obitelj, dok je kod čestice „tko ima zadnju riječ u diskusiji” omjer nešto drugačiji: 32% se odnosi na zajedničku zadnju riječ oca i majke, a 21 % na oca (Leutar, 2004). Prema istraživanju Nataše Bijelić iz 2011. došlo je do nekih pomaka u vezi participiranja muškaraca i žena u kućanskim poslovima u Hrvatskoj: aktivnost koju najviše zajednički obavljaju supružnici je kupovanje hrane (60%), a sve više žena plaća račune što je do sad bio uglavnom muški posao (sada to obavlja 41% muškaraca); većina muškaraca svoju ulogu u brizi o djetetu/djeci vidi kao pomagači (42%), iako je 55% muškaraca i 50% žena izjavilo da zajedno sa svojom partnericom/partnerom svakodnevno brinu o djetetu/djeci; ali kada ih se pitalo što točno rade zajedno, dobio se odgovor da se to najviše odnosi na odlazak po dijete u vrtić ili njegovo odvoženje na slobodne aktivnosti što je u skladu sa dosadašnjim istraživanjima – i dalje 67% žena ostaje kod kuće s bolesnim djetetom, a 50% ih se svakodnevno brine o djetetu; što se tiče rođenja djeteta podaci govore da je u 72% obitelji to bila zajednička odluka oba partnera; dok je 17,30% očeva „dočekao” dijete u rađaonici, 24,10% u čekaonici bolnice, a 28,60% kod kuće, više od polovice obrazovnijih i mlađih očeva je uzelo dopust kada su dobili dijete (Bijelić, 2011).

Orodjenost roditeljske brige o djeci ne mora se sagledavati isključivo unutar područja rodnih odnosa u društvu, nego i s obzirom na suvremene procese

transformacije obitelji i djetinjstva. Smještanje djeteta na centralno mjesto u obitelji, redefinira majčinstvo i očinstvo, posebice kroz procese podruštvljavanja obitelji i familijarizacije javnosti (Milić, 2010). Neki autori, poput Badinter, smatraju da suvremeno uplitanje određenih društvenih struja u sferu obiteljske privatnosti kroz institucionalne i znanstveno-stručne diskurse nameću ženama novi nedostižni ideal majčinstva i još više pojačavaju zahtjev biranja između majčinstva i karijere, budući da im je svima zajednička hiperpodrokcija informacija i savjeta o ispravnom odgoju i kontaktu s djetetom koje zahtjeva mnogo vremena i emocionalnog ulaganja, posebice u ranoj dobi (Badinter, 2013). Tako da, bez obzira na transformaciju očinstva koje je također orijentirano na veću participaciju u životu djeteta, još uvijek postoji društveni pritisak (i kontrola) prema majčinstvu. Ovo pokazuje istraživanje Tomanović po kojem očevi, iako sudjeluju u praksama ulaganja u socijalni i humani kapital kod starije djece, njega o djeci rane i predškolske dobi ostaje u domeni majke, dok se očevi uključuju u ne-rutinske, zabavne aktivnosti (Tomanović, 2010).

Tragom ovih razmatranja u našem istraživanju smo, stoga, pošli od teorijskog modela koji obuhvaća tri dimenzije praksi vezanih uz brigu o djeci: kućanske obveze, igra i tehnika te „pedagoške” aktivnosti.

Kućanske obveze predstavljaju onaj dio roditeljskih praksi koje se odnose na zadovoljavanje osnovnih bioloških potreba djeteta ili egzistencijalnog minimuma, poput prehrane i higijene. Čestice su se odnosile na pripremanje obroka za dijete, kupanje djeteta, mijenjanje dječjih pelena, pranje dječje odjeće i održavanje higijene prostora u kojem boravi dijete. Pretpostavka je bila, s obzirom na prethodna istraživanja, da će ove prakse uglavnom obavljati majke.

Igra i tehnika obuhvaća prakse zabavnog karaktera, prakse igranja i korištenja tehničkih uređaja. To su ujedno i prakse koje mogu imati određenu dimenziju opasnosti ili se smatrati neprimjerenima djeci rane i predškolske dobi unutar nekih pedagoških perspektiva. Čestice su se odnosile na poučavanje korištenja tehničkih uređaja, igranje s djetetom kući, igranje s djetetom na igralištu ili u parku, poučavanje korištenja računala i poučavanje vožnje bicikla. Pretpostavka je bila, također s obzirom na prethodna istraživanja, da će ove prakse uglavnom obavljati očevi.

„Pedagoške” aktivnosti obuhvaćaju one prakse koje proizlaze iz modernističkog koncepta „djeteta kao projekta”, a koje se prvenstveno odnose na investiranje u dijete u odgojno-obrazovnoj sferi. Pokušali smo odrediti one prakse koje se odnose na djecu rane i predškolske dobi. Čestice su se odnosile na odlaske na roditeljske sastanke u vrtić (kao minimalnu i tradicionalnu participaciju roditelja u vrtiću), odlaske na kreativne radionice u vrtić (kao dodatni i suvremeniji oblik participacije roditelja u vrtiću), odvođenje djeteta na slobodne aktivnosti (dodatni dječji angažman), čitanje priča djetetu (kao prakse za koju smo pretpostavili da je transformirala svoju funkciju od međugeneracijsko-socijalizacijske (baka čita priče unuku ili unuci) prema funkciji akumuliranja obrazovnog kapitala u što ranijoj dobi) i donošenje važnih odluka za dijete, uglavnom odgojno-obrazovne prirode.

Pretpostavili smo da će ove prakse obavljati podjednako oba roditelja, budući da konceptualno polazište stavlja dijete u centar obitelji i resurse oba roditelja usmjerava prije svega prema njemu.

Uzorak i metoda istraživanja

U proljeće 2013. provedeno je anketno istraživanje na prigodnom uzorku roditelja (N=261) čija djeca pohađaju vrtiće na području grada Rijeke. Anketa je bila anonimna i dobrovoljna, a u provedbi istraživanja pomogli su nam odgajatelji zaposleni u vrtićima.

Mjerni instrumenti

Za potrebe istraživanja konstruiran je instrument Likertova tipa koji je mjerio rodnu podjelu brige o djeci. Sastojao se od 15 čestica kojima je pridružena peterostupanjska skala procjene, s verbalnim oznakama stupnjeva: „uvijek majka”, „češće majka”, „podjednako oba roditelja”, „češće otac” i „uvijek otac”⁴.

Osim ovog instrumenta, upitnik je obuhvaćao i sociodemografske varijable: spol, dob, broj djece, radni status, stupanj obrazovanja, veličinu naselja u kojem je ispitanik odrastao i samoprocjenu imovinskog stanja.

Rezultati istraživanja i rasprava

Struktura ispitanika

U istraživanju su sudjelovale dominantno ispitanice (82%), što je uobičajena pojava kod provedbe ankete u vrtićima s obzirom da su uglavnom majke te koje dolaze po djecu u vrtić. Prosječna dob ispitanika je 35 godina. Roditelji imaju uglavnom dvoje djece (54,1%) ili jedno dijete (39,3%). Gotovi svi roditelji su zaposleni, što je posljedica činjenice da prednost pri upisu u vrtić imaju zaposleni roditelji. Roditelji su obrazovaniji od prosjeka, posebice majke, i više od 70% ih ima višu ili visoku stručnu spremu. Većinu života su proveli u većem mjestu (iznad 10 000 stanovnika) i procjenjuju da žive isto ili bolje od većine.

Možemo zaključiti da je naš uzorak specifičan i homogen: ispitanici su većinom mlade obrazovane zaposlene žene koje su odrasle u većim mjestima i procjenjuju da su srednjeg ili višeg imovinskog statusa.

Rodna podjela brige o djeci

U Tablici 1 prikazana je distribucija postotaka za svaku od 15 čestica instrumenta i njihove aritmetičke sredine i standardne devijacije.

4 Ovakva forma instrumenta upotrebljena je po uzoru na sličan instrument od Čulig, Kufrin i Landripet, 2007.

Tablica 1 Distribucija postotaka odgovora

	Sadržaj varijable	Uvijek majka	Češće majka	Podjednako	Češće otac	Uvijek otac	\bar{x}	s.d.
V ₁	Priprema obroke za djecu	22,7	55,0	20,4	1,2	,8	2,02	,74
V ₂	Kupa dijete	21,8	33,0	38,3	5,7	1,1	2,31	,92
V ₃	Odlazi na roditeljske sastanke u vrtić	32,6	25,7	36,4	4,6	,8	2,15	,96
V ₄	Čita priču djetetu	13,0	33,0	47,5	6,1	,4	2,48	,81
V ₅	Održava higijenu prostora koji koristi i namijenjen je boravku djeteta	33,1	38,8	26,5	1,5	-	1,97	,81
V ₆	Uči dijete korištenju tehničkih uređaja (npr. CD player-a)	6,2	6,9	52,7	28,1	6,2	3,21	,90
V ₇	Pere dječju odjeću	69,3	23,4	6,1	1,1	-	1,39	,66
V ₈	Igra se s djetetom u kući	5,0	12,4	76,1	6,6	-	2,84	,61
V ₉	Odvodi dijete na slobodnu aktivnost	8,6	16,8	54,3	16,4	3,9	2,90	,91
V ₁₀	Donosi odluke u vezi djeteta (npr. u koji ga vrtić upisati)	8,8	9,2	80,8	1,1	-	2,74	,63
V ₁₁	Uči dijete koristiti računalo	6,3	8,6	56,3	25,0	3,9	3,12	,86
V ₁₂	Odlazi na kreativne radionice u vrtić	29,7	30,9	35,5	3,1	,8	2,14	,91
V ₁₃	Uči dijete voziti bicikl	7,3	5,4	45,6	33,3	8,4	3,30	,96
V ₁₄	Mijenja (mijenjao je) djetetu pelene	14,0	31,8	52,7	1,6	-	2,42	,75
V ₁₅	Igra se s djetetom na igralištu ili u parku	5,4	16,9	63,2	13,0	1,5	2,89	,75

Iz Tablice 1 vidljivo je da su lijevo asimetrične varijable v₁, v₂, v₃, v₅, v₇ i v₁₂. Sadržajno se odnose na aktivnosti zadovoljavanja bioloških potreba djeteta (Priprema obroke za djecu, Kupa dijete, Održava higijenu prostora koji koristi i namijenjen je boravku djeteta i Pere dječju odjeću) i participaciju roditelja u vrtiću (Odlazi na kreativne radionice u vrtić i Odlazi na roditeljske sastanke u vrtić). Ove aktivnosti obavljaju češće ili uvijek majke.

Nema niti jedne aktivnosti koju dominantno obavljaju očevi. Ali postoje aktivnosti koje češće obavljaju samostalno očevi nego majke: Uči dijete korištenju tehničkih uređaja (34,3% češće ili uvijek očevi naspram 13,1% češće ili uvijek majka), Uči dijete koristiti računalo (28,9% češće ili uvijek otac naspram 14,9% češće ili uvijek majka) i Uči dijete voziti bicikl (41,7% češće ili uvijek otac spram 12,7% češće ili uvijek majka). Navedene aktivnosti odnose se na upotrebu tehničkih uređaja i zabavu. Međutim, valja ipak istaknuti kako te aktivnosti najviše oba roditelja podjednako obavljaju s djecom (korištenje tehničkih uređaja 52,7%, korištenje računala 56,3%, vožnja bicikla 45,6%).

Druge aktivnosti koje roditelji u najviše slučajeva podjednako obavljaju s djecom su: Čita priču djetetu (47,5%), Igra se s djetetom u kući (76,1%), Odvodi dijete na slobodnu aktivnost (54,3%), Donosi odluke u vezi djeteta (80,8%), Uči dijete koristiti računalo (56,3%), Uči dijete voziti bicikl (45,6%), Mijenja djetetu pelene (52,7%) i Igra se s djetetom na igralištu ili parku (63,2%). Radi se zapravo o raznolikim tipovima aktivnosti kojima je zajedničko to što nisu aktivnosti brige i njege za dijete, osim aktivnosti mijenjanja pelena.

Dodatno treba istaknuti da ne postoji aktivnost koju ne obavlja majka, dok je više aktivnosti koje nikada ne obavljaju isključivo očevi: održavanje higijene prostora u kojem boravi dijete, pranje dječje odjeće, igra s djetetom u kući, donošenje odluka u vezi djeteta i mijenjanje dječjih pelena.

Faktorska analiza pod komponentnim modelom uz GK kriterij i varimax rotaciju bazične solucije ekstrahirala je 4 faktora koji zajedno tumače 63,08% ukupne varijance.

Prvi faktor visoko saturira šest čestica i tumači 22,32% ukupne varijance (Tablica 2).

Tablica 2 Faktor Igra i tehnika

Varijabla	Saturacija s faktorom
Odvodi dijete na slobodnu aktivnost	,784
Uči dijete voziti bicikl	,760
Igra se s djetetom na igralištu ili u parku	,701
Uči dijete koristiti računalo	,685
Uči dijete korištenju tehničkih uređaja (npr. CD player-a...)	,666
Igra se s djetetom u kući	,629

Sadržaj ovih čestica predstavlja jednu od dimenzija konceptualnog modela od kojeg smo krenuli, a koja se odnosi na zabavne aktivnosti i aktivnosti korištenja tehničkih uređaja. Zato je faktor nazvan *Igra i tehnika*. Čestica koja se pridružila ovoj dimenziji je „Odvodi dijete na slobodnu aktivnost” koja najviše saturira faktor (.784). Možemo zaključiti kako slobodne aktivnosti roditelji ne shvaćaju kao proširenje osnovnog odgojno-obrazovnog sadržaja koje dijete dobiva u vrtiću, već je, čini se, shvaćena upravo u suprotnosti s institucionalnim kontekstom, barem kada je u pitanju rana i predškolska dob djeteta.

Drugi faktor tumači 16,20% ukupne varijance i visoko ga saturiraju četiri varijable (Tablica 3).

Tablica 3 Faktor Mješovite aktivnosti

Varijabla	Saturacija s faktorom
Kupa dijete	,707
Čita priču djetetu	,646
Donosi odluke u vezi djeteta (npr. u koji ga vrtić upisati)	,628
Mijenja (mijenja je) djetetu pelene	,625

Sadržaj čestica faktora kojeg smo nazvali *Mješovite aktivnosti* odnosi se na brigu o djetetu u smislu zadovoljavanja njegovih osnovnih potreba (Kupa dijete; Mijenja djetetu pelene), ali i investiranja u obrazovanje djeteta u onoj mjeri koja je moguća u ranoj i predškolskoj dobi (Čita priče; Donosi odluke u vezi djeteta, npr. u koji ga vrtić upisati). Od čestica prethodnog faktora ove čestice razlikuju se po tome što su ne-zabavnog karaktera, a slične su po tome što i ove aktivnosti obavljaju većinom oba roditelja podjednako.

Treći faktor tumači 13,17% ukupne varijance i visoko ga saturiraju samo dvije čestice (Tablica 4).

Tablica 4 Faktor Angažman roditelja u vrtiću

Varijabla	Saturacija s faktorom
Odlazi na kreativne radionice u vrtić	,847
Odlazi na roditeljske sastanke u vrtić	,824

U obje čestice radi se o participaciji roditelja u radu vrtića i zato je faktor nazvan *Angažman roditelja u vrtiću*. Iako smo pretpostavili da ove čestice predstavljaju različite razine angažmana, budući da je odlazak na roditeljski sastanak uobičajena praksa u vrtićima i roditelj sudjeluje uglavnom kao pasivni primatelj informacija, dok su kreativne radionice suvremeniji oblici angažmana roditelja u kojima aktivno participira, čini se da su ispitanici te dvije čestice shvatili gotovo kao istoznačnice i najviše ih razumjeli u vidu fizičkog prisustva u instituciji u kojoj borave njihova djeca, bez onih nijansiranja koja vide i očekuju profesionalci uključeni u odgojno-obrazovni proces. Aktivnosti u ovom faktoru češće ili uvijek obavljaju majke.

Iz prethodne tri tablice vidljivo je da se sadržaj pretpostavljene treće dimenzije („pedagoške” aktivnosti) raspršio u tri dijela, što ne podržava našu konceptualnu pretpostavku o postojanju skupa aktivnosti vezanih uz modernističko shvaćanje djeteta kao projekta.

Četvrti faktor tumači 11,41% ukupne varijance i visoko ga saturiraju tri čestice (Tablica 5).

Tablica 5 Faktor Biološke potrebe djeteta

Varijabla	Saturacija s faktorom
Pere dječju odjeću	,812
Održava higijenu prostora koji koristi i namijenjen je boravku djeteta	,762
Priprema obroke za djecu	,513

Čestice koje visoko saturiraju ovaj faktor sadržajem se u potpunosti odnose na brigu i njegu o djetetu, na zadovoljavanje njegovih osnovnih bioloških potreba, osiguravanje egzistencijalnog minimuma. Zato je ovaj faktor nazvan *Biološke potrebe djeteta*. Aktivnosti u ovom faktoru obavljaju uglavnom majke, što je u suglasju s dosadašnjim istraživanjima.

Treba istaknuti da ovdje nema onih aktivnosti za koje smo pretpostavili da također spadaju u brigu i njegu djeteta – kupanje djeteta i mijenjanje pelena djetetu (a koje kao čestice visoko saturiraju drugi faktor). Osnovna razlika između njih je da su u drugom faktoru aktivnosti u kojima sudjeluje dijete, a u trećem faktoru one aktivnosti u kojima ne sudjeluje dijete. Prve aktivnosti uglavnom obavljaju podjednako majka i otac, dok druge aktivnosti uglavnom obavljaju majke. Vjerojatno se radi o tome da majka i inače pere odjeću svim

članovima kućanstva pa tako i dječju odjeću, i inače održava higijenu u cijelom kućanstvu pa tako i u prostoru u kojem boravi dijete te i inače priprema obroke za sve članove kućanstva pa tako i za dijete. Njoj je, osim toga, „lakše” prilagoditi posao radnom vremenu vrtića i angažirati se u planiranim aktivnostima vrtića. Čini se da određeni broj očeva želi slijediti nekakav suvremeniji model očinstva po kojem je važno više biti uključen u život djeteta, ali tradicionalniji model partnerstva u kojem sve aktivnosti koje ne podrazumijevaju direktan kontakt s djetetom ostaju u ženskoj domeni. Na ovom mjestu, ipak, treba podsjetiti da su većina naših ispitanika žene (82%) i da rezultate istraživanja treba sagledavati i s obzirom na to ograničenje.

Osim rodne podjele aktivnosti vezanih uz brigu o djetetu, zanimalo nas je postoje li razlike između ispitanika s obzirom na sociodemografske karakteristike kao što su spol, dob, broj djece, radni status, stupanj obrazovanja, veličinu naselja u kojem je ispitanik odrastao i samoprocjenu imovinskog stanja. Kao što smo već napisali, uzorak je vrlo homogen i nisu pronađene statistički značajne razlike s obzirom na nijednu sociodemografsku karakteristiku.

Zaključak

Rezultati našeg istraživanja pokazali su da roditelji, kada su u pitanju djeca rane i predškolske dobi, ne prepoznaju prakse investiranja u obrazovni kapital kao posebnu dimenziju u njihovoj brizi o djeci. Možemo pretpostaviti, uz ogradu da navedeni problem svakako zaslužuje detaljniju razradu u narednim istraživanjima, da obrazac „dijete kao projekt” postaje oblik roditeljske prakse tek ulaskom djeteta u školu. Iako je uočena uobičajena podjela praksi na njegu i zabavu, pri čemu očevi podjednako kao i majke sudjeluju u zabavnim aktivnostima, a majke većinom same obavljaju aktivnosti njege, primijećena su ipak neka odstupanja od ove ustaljene dihotomije. Naime, veće uključivanje očeva prisutno je u svim onim aktivnostima u kojima su u direktnom kontaktu s djetetom, čak i ako je u pitanju njega djeteta (npr. mijenjanje pelena ili kupanje djeteta). Stoga možemo zaključiti da je u istraživanoj populaciji na djelu izmjena tradicionalnog obrasca formuliranog u izreci „daj dite materi”. No kada su u pitanju aktivnosti u kojima djeca nužno ne sudjeluju (npr. pranje dječje odjeće ili odlazak na roditeljski sastanak) njih uglavnom obavljaju majke. Iz navedenoga proizlazi da muškarci prolaze kroz određenu transformaciju u shvaćanju očinstva, ali ne i bračnog partnerstva. Nadalje, očito je da nepostojanje razlika koje bi bile determinirane sociodemografskim varijablama ukazuje na postojanje jednog dominantnog obrasca roditeljske prakse u obiteljima s oba zaposlena roditelja čija djeca pohađaju vrtić.

Na ove zaključke treba ipak gledati s određenom rezervom, budući da je naš uzorak specifičan: upitnike su ispunjavale uglavnom žene i moguće je da su preglasile određene aspekte svog bračnog odnosa. Osim toga, vrtiće pretežito pohađaju djeca zaposlenih roditelja, tako da nemamo širu sliku s obzirom na različite socioekonomske i socio-obrazovne statuse roditelja.

Literatura

- Badinter, E. 2013. *Sukob: Kako ideal suvremenog majčinstva ugrožava ženu*. Zagreb: Algoritam.
- Bijelić, N. 2011. *Muškarci i rodna ravnopravnost u Hrvatskoj: Rezultati istraživanja IMAGES*. Zagreb: Nacionalna zaklada za razvoj civilnog društva.
- Čulig, B., K. Kufrin i I. Landripet. 2007. *EU +?–: odnos građana Hrvatske prema pridruživanju Republike Hrvatske Europskoj uniji*. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu: Grupa za ženska ljudska prava B.a.B.e.
- Galić, B. 2002. Moć i rod. *Revija za sociologiju*, god. 33, br. 2–4: 225–238
- Leutar, Z. 2004. Žena između svijeta rada i obitelji. *Društvena istraživanja*, god. 13, br. 6:1159–1177
- Milić, A. 2010. Porodica i izazovi globalne transformacije, u: Milić, A. i dr. *Vreme porodica*. Beograd: Čigoja štampa.
- Šikić-Mičanović, L. 2001. Some Conceptualisations and Meanings of Domestic Labour. *Društvena istraživanja*, god.10, br. 4–5: 731–766
- Tomanović, S. 2010. Odlike roditeljstva, Milić, A. i dr. *Vreme porodica*. Beograd: Čigoja štampa.
- Tomić-Koludrović I. i S. Kunac. 1999. *Rizici modernizacije: žene u Hrvatskoj devedesetih*. Split: Udruga građana Stope nade.
- Tomić-Koludrović, T. i D. Lončarić. 2006. Promjene rodni uloga u procesima modernizacije: usporedba Austrije i Hrvatske. *Acta Iadertina*, god. 3:55–71
- Topolčić, D. 2001. Muškarci to ne rade: rodno segregirana podjela rada u obitelji. *Društvena istraživanja*, god. 10, br. 4–5: 767–789